
[p1]

Wormerveer, 24 Mei 1890.

WelEerwaarde en Zeer Geachte Heer,

Dinsdag l.l. ontving ik uwen vriendelijken brief¹ die mij veel genoegen heeft gedaan. En nu ik daar vanmorgen tijd toe heb, wil ik u dat schrijven gaan beantwoorden. Ik doe dat zeer gaarne.

Dit is dan de eerste brief, die ik rechtstreeks tot u richt en ik begin daarom met al de dankbetuigingen voor uwe groote bereidwilligheid te mijwaart, die ik u door den Heer Winkler heb toegezonden² te herhalen. Ik ben en blijf er u zeer erkentelijk voor, dat gij u voor mij, die u geheel vreemd was, telkens moeite hebt gegeven.

Het was reeds lang te voorzien, dat ik zoodoend zelf rechtstreeks met u in briefwisseling zou komen. Ik stelde het echter uit, u te schrijven, totdat ik u wat degelijks zou kunnen melden over iets, dat u belang inboezemt, b.v. naar aanleiding van Loquela. Ik zou u over vele daarin behandelde woorden het een of ander kunnen mededeelen. Maar alle jaargangen van het tijdschrift nauwkeurig na te lezen met het doel ze van aantekeningen te voorzien, is een omvangrijk werk,

[p2]

waartoe ik den tijd nog niet van mijn andere studien heb willen afnemen, en waarvan misschien wel nimmer iets komen zal.

Nu zijn wij toch door Joh. Winkler's opstel "Frisk end Flaemsk"³ dat bij mij den lust opwekte, om onderzoekingen over het woord ont te doen, in briefwisseling gekomen. En al kan ik u nu niet dat geven, wat ik gewenscht had te kunnen doen, ik kan u toch een paar dingen mededeelen. Gij moet maar denken: "Beter iets dan niets." -

.....

- 1 Boekenoogen ontving blijkbaar op dinsdag 20/05/1890 een (niet bewaard gebleven) brief van Gezelle waarin deze o.m. vraagt naar de informatie die Boekenoogen heeft over vlindernamen. Boekenoogen had in zijn [brief aan J. Winkler van 10/05/1890](#) geschreven dat hij bereid was die informatie aan Gezelle te bezorgen, waarop Winkler in zijn [brief van 13/05/1890](#) aan Gezelle Boekenoogens brief meestuurde en Gezelle ook Boekenoogens adres gaf, zodat die hem zelf kon contacteren.
- 2 Namelijk in zijn [brief aan J. Winkler van 10/05/1890](#).
- 3 Boven de *i* van *Frisk* staat nog een accent aigu.

Vooreerst voeg ik bij dezen brief eenige aantekeningen over "de oogen verklaren", eene uitdrukking, die gij in Loq. bespreekt en waarvan gij meerdere voorbeelden hebt gevraagd. Gij zult hieruit zien, dat de uitdr. in verscheidene gewesten gebruikelijk is geweest, en ten minste in één woordenboek wordt vermeld.

Verder kan ik u naar aanleiding van de uitdr. "Hij is zoo zot als tielebuis" (*[gehoord]* te Diest) (*Loq. [Bijblad] [Kerstmaand] '87*)⁴ mededeelen, dat deze zonder twijfel ontstaan is door "de Cluyt van Tielebuys, die wederom herdragen wilde zijn", een klucht van de Rederijkerskamer "Trou moet blijcken" te Haarlem, in 1541 op "de feeste der Rhetorisynen tot Dieste" gespeeld. De hoofdpersoon Tielebuys wordt in de lijst der "personagen" genoemd "halff sodt" en niet ten onrechte. Het geheele stuk is afgedrukt in J. van Vloten, *["]Het Nederlandsche Kluchtspel van de 14^e tot de 18^e eeuw" (2de druk*

..... [p3]

1877), deel I, bl. 168-187. Wij hebben hier een nieuw en merkwaardig voorbeeld van volksuitdrukkingen aan hoofdpersonen van het tooneel ontleend. De zotte Tielebuis is een tegenhanger van Nieuwsgierig Aagje en Jan Hen.

Ook wordt in een der bijbladen van *Loq.* gevraagd naar de *[beteekenis]* van de uitdr. "uit mazeltjes droom komen".⁵ Daar ik geen Vlaming ben, kan ik u natuurlijk niet berichten, wat men in Vlaanderen daaronder verstaat. Maar bij het lezen van de vraag dacht ik terstond aan "Madox droom", den verloren roman⁶ van den dichter van onzen heerlijken Reinaert⁷ Hebben wij hier nog met eene herinnering aan dien roman te doen? Dat ware hoogst merkwaardig. In de middeleeuwen moet het een staande uitdrukking geweest zijn blijkens een fragment van den "Borchgrave van Couchi"⁸ waarin wij lezen:

.....

4 Vraag in: *Bijblad van Loquela: 7 (Kerstmaand 1887 en Jaarmesse 1888) 8-9*: "Hij is zoo zot als tielebuis? Wat of wie is tielebuis? Geh. Diest."

5 Vraag in: *Bijblad van Loquela: 7 (Pietmaand en Bamesse 1887) 5-6*: "Wat beteekent: "Uit mazeltjes droom komen?" Wat of wie is dat mazeltje of Mazel?". Mazeltjes droom ook later in: *Zantekoorn. In: Loquela: 15 (Hooimaand 1895) 3, p.20*: "MAZELTJES DROOM, den. = Eerste slaap, bij overdracht, verbijstering van zinnen. — "Dat ik dat zou gaan betalen? kom'-je uit Mazeltjes droom de' ?" Geh. Brugge. Vrglkt Maaiedokke."

6 *Madoc*, een niet bewaard gebleven werk van Willem, de auteur van *Van den vos Reynaerde*. Het werk wordt genoemd in het openingsvers van de *Reinaert*.

7 *Van den vos Reynaerde*, het bekende, 13de-eeuwse dierenepos van de sluwe vos Reinaert; een van de absolute hoogtepunten van de Middelnederlandse literatuur.

["]Noch wanic, her ridder, dat gi slaept,

Of dat gi syt in Madox droom;"

het is dus volstrekt niet onmogelijk, dat de uitdr. tot op den dag van heden bij het volk is blijven voortbestaan, al verbasterde Madoc in Mazel. Het zou zeer zeker de moeite loonen eens te onderzoeken of deze gissing juist kan zijn. - Over den Madoc wordt gesproken in Jonckbloet's *Geschied. der Nederl. Letterk.* (4de druk, deel I, 382 [volgende]) De roman *Madoc droom* wordt ook vermeld in Maerlant's "*Rijmbijbel*" vs. 34346⁹ - Naar aanleiding van

..... [p4]

Loq. heb ik u voorloopig niet meer mede te deelen.

Op een hierbij gevoegd stuk papier¹⁰ staat alles, wat ik van vlindernamen heb kunnen vinden. Ik ben eens aan het zoeken en navragen gegaan en gelukkig kan ik u thans vrij wat meer opgeven, dan ik eerst had verwacht. Dat verheugt mij en ik hoop, dat het gezondene u niet onwelkom is. Door al dat zoeken ben ik veel belang gaan stellen in onze vlindernamen.

Ten slotte nog iets over onzen naam en onze Vlaamsche naamgenooten. Het is mij natuurlijk zeer aangenaam, als gij al, wat gij dienaangaande ontmoet, wilt opteekenen en aan mij mededeelen. Daarmee kunt gij mij veel genoeg doen. Dat de uitspraak van Bouckenoge met *ō* en niet met *oa* verwantschap met het woord *ooge* (*oculus*) onwaarschijnlijk maakt, verwondert mij niet. Ik heb er steeds aan getwijfeld, of onze naam wel iets met het zintuig te maken had. Uw bericht aangaande de uitspraak was mij daarom zeer welkom en versterkt mij in die meening. Toch geloof ik niet, dat Bouckenoge uit Bouckenhove vervloeid is. (¹¹ Het omgekeerde verschijnsel vertoont zich echter dikwijls. Lieden, die onzen naam voor den eersten maal hooren, verknoeien dien zeer dikwijls tot Boekenhove)¹² Ik zou tegen dezen uitleg geen bezwaar hebben, wanneer onze naam eerst

.....

8 Deze *Borchgrave van Couchi* is een 14de-eeuwse, onvolledig overgeleverde Middelnederlandse ridderroman. De twee versregels die hier volgen werden pas in 1903 door Nap. De Pauw uitgegeven, maar Boekenooogen kon ze ook al aantreffen op p.383 van het eerste deel van de hier verderop genoemde literatuurgeschiedenis van Jonckbloet.

9 Schrijffout voor 34846.

10 Zie p. 7-11 van deze brief.

11 Recht haakje.

12 Recht haakje.

..... [p5]

Sedert de 17de of 18de eeuw voorkwam, maar ik vind hem reeds in het begin van de 13de eeuw. Sloet's Oorkondenboek van Gelre en Zutfen vermeldt eenen Everardus Bochenoghe ([anno] 1233) en denzelfden of een anderen Everardus Būkenoge (Bokenoge) in 1272 en 1276-'80. Deze laatste was kanunnik te Zutfen, de eerste komt voor als getuige. Al is er ook geen zekerheid, dat deze Boekenooge'n tot onze maagschap behooren, dat neemt niet weg, dat de naam dezelfde is, en dat wij dus niet zeggen kunnen Boekenooge was oorspronkelijk Boekenhove.

Wat Boekenooge beteekent is nog niet bekend. Het minst onwaarschijnlijk komt mij voor het te vertalen door Beukeneiland. Maar hiertegen is een bezwaar, en een wichtig bezwaar ook, dat oge in den zin van eiland een Friesche vorm van ouwe schijnt te zijn. Toch komen vormen met g ook voor in het Angelsaksisch en Middelnederduitsch. Ik heb echter vooralsnog geen zekerheid, dat oge (= eiland) ook in Westfalen en Zutfen gebruikelijk is geweest en nog veel minder, dat het in Vlaanderen voorkwam. En zoolang dát niet vaststaat, moeten wij zeggen: De verklaring van Boekenooge is nog niet gevonden.

Het is zeker, dat de Hollandsche tak der Boekenooge'n afstamt van Joost B., eenen pastoor uit

..... [p6]

Le(de)gem, die omstreeks 1579 naar Haarlem uitweek om des geloofs wille. Het is echter nog niet zeker, of zijne voorouders van aver tot aver¹³ Vlamingen waren, dan wel of zijn stamvader uit het Zutfensche kwam.

Ook is het mogelijk, dat de Zutfenaars slechts een zijtak vormen van de in Vlaanderen wortelende maagschap Boekenooge.

En hiermee eindig ik dezen brief, mij aanbevelende in uwe vriendschap en u nogmaals dankende voor uwen brief en de daarin vervatte mededeelingen.

Eerwaarde Heer, ik stel er een eer in te zijn uw dienstwillige dienaar

G. J. Boekenoogen.

..... [p7]

.....

13 Van geslacht op geslacht, van ouder op ouder (zie WNT i.v. AVER (I)).

L. Dieffenbach, *Glossarium latino-germanicum* (Frankfort a./d. Main, 1857) bl. 410^C en 411^{a14} (¹⁵ Ik herinner er hier aan, dat papilio niet alleen "vlinder", maar ook "paviljoen, tent", aanduidt. Niet alle volgende woorden beduiden dus "vlinder", er zijn er ook bij die "tent" beteekenen (geselt tot aan pauelun))¹⁶

papilio¹⁷ (volgen een aantal [*middellatijnsche*] bijvormen): vivaldera (volgen allerlei bijvormen van dit woord, die gedeeltelijk ook door Grimm worden opgegeven (op Feifalter), zwiufalder, pfeifholter, enz.) "zwifolder [*vel*] fledder-musche (152), -mus¹⁸ (g^b) fledermausz (66 [*etc.*], Nemn.) ein molken-diep (4), -dipt (3). milchdieb (Fr.). *ags.* fifaldae (papili-o 94), ucualdra (-ci¹⁹ 136); butur fliog-ae (94), -o (136) eyn botter fogel (10). eyn boder fegel vnd sweben (-er?) ind slaff (5). en botter- (22), better- (23), somer- [*vel*] pelle- (109), sommer- (20, 132), summer- (110) -vogel, -foegel (20). en twevoldige (sic) [*vel*] en tiwit (23). eyn kiuut (22). coppel, weyfalgher (107). *nl.* capel-tken (107), -leken, vlindere, pellarin, boter-vlieghe, -schijte (116). pap-agei (13), -iei (10). die des auentz na de kertzen vliengen (132). geselt ([*vel*]) fuersteller (17. *cf.* feuer-falter [*vel*] -vogel *id.* Nmn?). [*hochdeutsch*] zelt (7). gezelt, zal²⁰ (6). eyn tympt (5). tenten (132). paulu-nen (132), -ne (10), -yn (13), pauelun (99)."

(Deze opgave schijnt eerst onduidelijk, doch is dit bij nader beschouwen niet. Dieffenbach heeft alle middeleeuwsche glossaria, die hij zich verschaffen kon, in dit boek tot een gemaakt. Hij deelt ons dus mede al wat in die vaak zeldzame boeken staat. Nu bekort hij zooveel hij kan, om zijn boek niet al te groot te maken, en herhaalt dus niet telkens het eerste deel van een woord, als dit in de volgende opgave hetzelfde luidt. Daarom schrijft hij b.v. "fledder-musche, -mus²¹ in plaats van "fleddermusche, fleddermus²² en "capel-tken, -leken" voor "capeltken, capelleken", enz. De streepjes (-) wijzen hier den weg. Ook werkt tot de schijnbare

.....

- 14 Wat volgt is een bijlage bij de brief van 24/05/1890 met informatie over vlindernamen in diverse talen, door Boekenoogen uit verschillende woordenboeken en glossaria verzameld. Guido Gezelle bewaarde de bijlage samen met andere brieven, artikels en taalkundige notities in een käftje onder de rubriek "papilio".
- 15 Recht haakje.
- 16 Het tweede is een recht haakje.
- 17 *papilio* is met een golvende lijn onderstreept, Boekenoogens manier om aan te geven dat het woord bij Dieffenbach vetgedrukt is.
- 18 Boven de u staat een kleine e.
- 19 -ci is met een golvende lijn onderstreept, Boekenoogens manier om aan te geven dat het woorddeel bij Dieffenbach vetgedrukt is.
- 20 Boven de a staat een kleine e.
- 21 Boven de u staat een kleine e.
- 22 Boven de u staat een kleine e.

onduidelijkheid mede, dat Dieffenbach geen hoofdletters gebruikt. - De cijfers achter de woorden wijzen op de bronnen, waaraan ze ontleend zijn. Deze staan vóór het boek opgegeven. Eerst de handschriften (aangeduid door groote cijfers, die ik weêrgeef door onderschrapping: 8, 13 enz), daarna de gedrukte boeken (kleine cijfers, door mij niet onderstreept). Ik geef hieronder de verklaring van die cijfers, maar natuurlijk geven de titels der boeken niet altijd licht over de plaats van hun ontstaan. Wij kunnen er niet altijd uit opmaken tot welke gouwspraak zij behooren. Ik geef de cijfers in de volgorde, waarin zij hierboven voorkomen:

152 Vocabularius ex quo per Nycolaum Bechtermunze in Eltuil²³ [anno domini] 1477.

8^b Vocabularius ex quo [saeculum] xv²⁴ (vermeld in Mone's Commentarii²⁵ bl. 214)

66 Vocabularius ex quo 4°, ex [bibliotheca Francofurtensis] [Lingua latina] nr. 1121 2/2 (Neurenberg, a.d. 1482)

[Nemnich] Allg. Polyglottenlexicon der Naturgeschichte von Nemnich (Frankfort 1540)²⁶

4 Glossarium ex libro manu scripto a me editum²⁷ ([Mittelateinisch-hochdeutsch-böhmisches] Wörterbuch nach einer Hs. [vom Jahre] 1470. [Frankfurt am Main] 1846)

3 Vocabularius ex quo 4°, [codex] nr. 136. sacrae Domus, quae est Francofurti proprius.²⁸

[Frisch] Frisch, teutsch-lat. Wörterbuch, Berlin 1741, 4°.

.....

23 Eltuil: Eltville am Rhein, stad in de Duitse deelstaat Hessen.

24 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

25 Mogelijk wordt met deze titel Mones *Anzeiger für Kunde des teutschen Vorzeit* bedoeld: op kol. 238-241 van vol. 5 (1836) worden daar glossen uit een 15de-eeuws handschrift van de *Vocabularius ex quo* uitgegeven.

26 Boekenoogen maakte hier een transcriptiefout. Het werk van Nemnich zoals het in de bronnenlijst van Diefenbachs *Glossarium* vermeld staat, werd uitgegeven in Hamburg in 1793; de vermelding *Frankfort 1540* nam Boekenoogen foutief over van de titel die in de lijst net boven Nemnichs *Polyglottenlexicon* staat.

27 Beperkte informatie over dit uit het Erfurtse kartuizerklooster afkomstige handschrift, is te vinden in het voorwoord bij Diefenbachs editie, p.v-vii.

28 Het handschrift waar deze titel naar verwijst kon niet achterhaald worden; evenmin is het bekend welke in de buurt van Frankfurt gelegen religieuze instelling hier met *sacrae Domus* bedoeld wordt.

94 Glossae Anglosaxonicae²⁹ (Mone's Quellen I 310 [*sequentes*], 329 sqq.

136 Fr. Oehler, zur Literatur der Glossen. (³⁰ Dit boek [*handelt*] over Angelsaksische glossen)

10 Vocabularius latino-germanicus³¹ 4°, nr. 248 ("iste liber est [*fratrum*] [*cartusiensium*] [*sancti*] michahelis prope mogunciam")

5 Vocabularius ex quo "latino-germanicus Hugwiconis"³² 4° nr. 314 (geschreven in 1414, Maguncia)³³

..... [*p8*].....

22. Vocabularius ex quo, 4°, nr. 318, latino-saxonicus³⁴

23 Vocabularius ex quo Fol., nr. 130, latino-saxonicus³⁵ ("est fratrum Carthusiensium [*prope*] Magunciam")

109 Glossarium Saxonicum³⁶ (*[niederdeutsch]*) in Horis Belgicis VII nr. 5

20 Vocabularius latino-germanicus Fol. nr. 98.³⁷

.....

29 Deze aanduiding verwijst naar een collectie Angelsaksische glossen die F.J. Mone verzamelde uit drie Latijnse handschriften die hij aangetroffen had in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel; hij verwijst naar deze codices met de nummers 300, 471 en 539; wat de huidige signatuur is van deze handschriften is ons niet bekend.

30 Recht haakje.

31 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

32 *Hugwiconis* verwijst zeer waarschijnlijk naar Huguccio Pisanus (Hugo van Pisa), een 12de-eeuws (?) grammaticus.

33 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

34 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

35 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

36 Nederduits-Latijns Glossarium, uitgegeven in dl. vii van Horae Belgicae, p.21-38.

37 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

132 Gemma gemmarum de nouo iterum emendata cum multis additionibus, [*impressa*] Colonie per Martinum de werdena.... a.d. 1507.

110 Gemma gemmarum, variis editionibus forma quartanaria, in his: per Jo. Schonssperger in Augusta vrbe 1512; Argentine in edibus zum thiergarten per Renatum Beck 1513; per Wilh. Schaffner in Lor 1514; per Jo. Knoblauch in vrbe [*Agentinensis*] (sic) 1518.

107 Glossarium Batavicum³⁸ (*niederländisch*) in Horis Belgicis VII nr. 2.

116 H. Iunii Nomenclator. [*Editiones*] 2.3. Antwerp. 1577. 1538³⁹ 8⁰

13 Vocabularius latino-germanicus⁴⁰

17 Vocabularius latino-germanicus⁴¹ 4⁰ nr 253 ("incipit vocabularius nomine Hubrilugus taliter dictus eo quod quidem dominus hermannus cappel de mulnhusen oriundus [*etc.*] collegit")

7 Vocabularius ex quo⁴² 4°, nr. 418.

6 Vocabularius ex quo⁴³ 4° nr. 305 scripsit Iohannes firmaiss dewerstatt a. 1440 (["Iste liber pertinet ad domum s. michaelis prope magunciam ordinis [*Carthusiensis*]."])

.....

38 Glossarium Batavicum (hs.), ook bekend als het Glossarium Trevirense. Een selectie uit dit 14de-eeuwse Middelnederlands-Latijns glossarium is door Hoffmann von Fallersleben uitgegeven in zijn Horae Belgicae, pars vii, p.8-11. Signatuur van het hs.: Stadtbibliothek Trier, Ms. 1125/2059.

39 1538 staat hier foutief voor 1583, het jaar waarin de derde editie van deze *Nomenclator* verscheen.

40 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

41 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz. Het heeft daar de signatuur Mainz, Stadtbibl. Hs. I 601.

42 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

43 Het handschrift waar deze titel naar verwijst is volgens Diefenbachs mededeling op p.xiii voorafgaand aan de lijst met handschriften die hij voor zijn Glossarium geraadpleegd heeft, te vinden in de stadsbibliotheek van Mainz.

99 Glossarium Batavicum⁴⁵ (*[niederländisch]*) saec. xiv apud Graffium⁴⁶ (*[Diutiska]* 2, 196 *[sequentes]* *[Horae Belgicae]* VII nr. 1)

De afkorting hd, ags, nl, nd beteekenen, zooals gij weet, hoogduitsch, angelsaksisch, nederlands, en nederduitsch.).

In Friedr. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache (Strassburg 1889) lees ik nog, bl. 309 b.

"Schmetterling. M., erst *[neuhochdeutsch]*, wofür in den ältern Perioden eine unserm Falter (Zweifalter) nahe stehende Bezeichnung gilt. Auch in den meisten *[neuhochdeutschen]* Volksmundarten fehlt die schriftsprachliche Benennung; dafür *[baierisch]* müllermaler (so auch im Fuldaischen) oder sommervogel, *[schwäbisch]* baufalter oder weifalter. Anderwärts begegnen Milchdieb, Molkendieb (*[westfälisch]* auch molKentöven, smantlecker), *[niederdeutsch]* Buttervogel oder Butterfliege (angls. butorfleóge, engl. butterfly), welche vielleicht zur Aufklärung von *[neuhochdeutschem]* Schmetterling dienen. Dies ist nämlich wohl abgeleitet aus *[neuhochdeutschem]* Schmetten 'Milchrahm', das im östlichen Mitteldeutschland neben Schmetterling heimisch ist. (*[siehe]* Schmant). Vgl. noch ndl. vlinder."

en op bl. 308^a

"Schmant. M. (*[livländisch]*)⁴⁷ ndd., hess.) aus spät *[mittelhochdeutschen]* smant M. 'Milchrahm'; dies im 15. Jahrhundert aus dem Slav. entlehnt; vgl. *[böhmisch]*⁴⁸ smant An böhm. smetana (russ. smetana 'Rahm') schliesst sich das dialekt. (*[Schlesisch]*⁴⁹ *[Böhmisch Österreichisch]*) Schmetten an, womit Schmetterling wohl zusammenhängt."

.....

45 Glossarium Batavicum (hs.), ook bekend als het Glossarium Bernense. Een selectie uit Graffs uittreksels van dit 14de-eeuwse Middelnederlands-Latijns glossarium (zie Graff, Diutiska 2, p.195-239), is door Hoffmann von Fallersleben uitgegeven in zijn Horae Belgicae, pars vii, p.5-7. De volledige tekst is uitgegeven in Het Glossarium Bernense (ed. P.G.J. van Sterkenburg en L. de Man). Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1977. Signatuur van het hs.: Bern, Bürgerbibliothek, hs. 641; de datering is begin 14de eeuw.

46 Graffium is met een golvende lijn onderstreept, Boekenoogens manier om aan te geven dat het woord bij Diefenbach vetgedrukt is.

47 De taal van Livland, een gebied in de Baltische staten dat grotendeels overeenkomt met het huidige Estland en Letland.

48 Tsjechisch.

49 Silezisch.

Schiller und Lübben, Mittelniederdeutsches Wörterbuch, vermelden:

III 114 molkenover, Milchzauberer, -behexer; auch heisst so: die haarigte braune Raupe, Bärenraupe und der Nachtschmetterling. (in Jeverland⁵⁰)

IV 258 smant Rahm der Milch (Niet wordt opgegeven smantlecker)

I 407 bottervogel Schmetterling. - somervogel Schmetterling. - II 469 "kiwit, kivit, m. Kiebitz; auch Name eines Schmetterlinges?" (aldus Lübben's Handwörterbuch). III 310 paulune enz Pavillon, Zelt, enz.

..... [p9].....

Deze mededeelingen ontleende ik aan Lübben's Mittelniederdeutsches Handwörterbuch (nach dem Tode des Verfassers vollendet von Christoph Walther) Norden [und] Leipzig 1888, want het groote woordenboek in 7 deelen heb ik niet in mijn bezit. Nu heb ik de opgegeven woorden op de Boekerij onzer Hoogeschool nageslagen en er de deelen en bladzz waar zij staan voorgeschreven. Tot aanvulling dient, dat op Kivit staat (II 469): ... "Auch name eines Schmetterlinges? papilio, eyn bottervoghel, eyn tweevoldighe vel eyn cyuid. 3 [vocabulary Wülcker und Diefenbach] s.v. - Hieruit blijkt dus dat de beteekenis "vlinder" van kievit niet uit geschriften te bewijzen is, maar alleen uit de Glossaria, die ook Dieffenbach gebruikt heeft.

Verder vermeld ik, dat somervogel niet in het groote Woordenboek van Lübben wordt opgegeven. Het komt wel voor in het "Handwörterbuch". Het is dus door Walther, den bewerker, in het een of ander [middelnederduitsch] geschrift gevonden, dat aan Lübben nog niet bekend was.

Verder deel ik mede, dat de Teuthonista opgeeft capelle en pennenvogel, en dat Kiliaen o.a. vermeldt pellevoghel, pellarijn, pepel. Daar ik weet, dat gij deze boeken hebt, heb ik hierin niet verder gezocht, ik vond ze toevallig bij het zoeken naar andere woorden.

.....

50 Regio in het noorden van Nedersaksen, genoemd naar de stad Jever die het centrum vormt van de streek.

Nu volgt eene aanhaling uit Karl Simrock, Handbuch der deutschen Mythologie, (5te Auflage, 1878) bl. 477: "Die Hexen reiten nicht bloss auf Thieren, sie verwandeln sich auch in sie, wie die Götter in Gestalt der ihnen geheiligten Thiere zu erscheinen lieben. Besonders wandeln die Hexen sich gerne in Katzen, Eidechsen und Elstern; aber auch als Schmetterlinge (Buttervögel) stehlen sie Milch und Butter."

Hieruit zien wij, dat de volksnamen der vlinders (botervogel, melkdief, molkentover, enz) in verband staan met het volksbijgeloof.

Verder heb ik bij allerlei bekenden navraag gedaan naar vlindernamen, en niet geheel te vergeefs. Zoo weet ik nu, dat men ze in Roermond (in Limburg) roevogels noemt, en te Weert (ook in dat gewest) predikant. In Groningen spreekt men van een botterschijter (vgl. Vlaamsch boterschijte, enz) en van roomlikker (vgl. Westfaalsch smantlecker).

Het woord pepel (van papilio) in [*Zuid Nederland*] zeer gewoon, is ook nog in ons Limburg in gebruik.

In de Natuurlijke Historie van Nederland, 2de afdeeling : De geledede Dieren, door Dr S.C. Snellen van Vollenhoven (Amsterdam 1868) wordt van bladz. 395-481 gesproken over de Vlinders (lepidoptera). Ik laat hier volgen de aldaar gegeven verdeeling, met de daarin vermelde Nederlandsche namen voor bepaalde vlindersoorten. Vooraan geef ik de bladz. van het boek op. De Nederl. naam zet ik tusschen haakjes:

bladz.

404 Dagvlinders (Rhopaloceren)

1° Equites (ridders)

405 406⁵¹ 2° Pieriden (boterkapellen) (⁵² Hiertoe behooren: de (kool)witjes of Pieris Brassicae, Rapae en Napi; het peterseliebestje of Anthocharis Cardamines L.; de citroenkapel of Rhodocera Rhamni L. en andere.)⁵³

.....

51 406 staat onder 405.

52 Recht haakje.

407 3° Lycaeniden

408 4° Nymphaliden.

409 a. Limenitis (o.a Nijmeegsche kapel)

b. Argynnis (= paarlemoerkapel)

c Melitaea

410 d Vanessa (= schoenlappers. Hiertoe behooren: Vanessa Antiopa L. (koningsmantel), Vanessa Io L. (Paauvoogvlinder))

411 5° Satyriden (= zandoogjes) (⁵⁴ Hiertoe behoort: Satyrus Hyperanthus (Koevinkje)]⁵⁵]

412 6° Hesperiden (vaak Dikkopjes genoemd)

bladz.

412 Avondvlinders (Sphingiden)

413 1° Sesia

414 2° Sphingiden (=Onrusten) (⁵⁶ Hiertoe behooren o.a:

a. Macroglossa Stellatorum L. (Onrust of meekraprups)

b. Deilephila (Olifantjes)

415 c Sphinx (= pijlstaarten) (bv. Sphinx Pinastri L = Dennenpijlstaart)

416 d. Ackerontia (bv. Ackerontia Atropos L. = doodshoofdvlinder)]⁵⁷]

.....

53 Recht haakje.

54 Recht haakje.

55 Recht haakje.

56 Recht haakje.

57 Recht haakje.

418 3° Zygaeniden.

Nachtvlinders

1° Lithosiden

420 2° Cheloniden

422 3° Lipariden (o.a. Liparis Chrysorrhaea L = donsvlinder, waaraan zeer na verwant is de Bastaardsatijnvlinder; en Liparis dispar L. (= stamuil of plakker)

423 4° Orgyia (o.a. Discranura vinula F⁵⁸ (grote hermelijnvlinder);

424 Harpyia Fagi L. (Eekhoorn);

425 Diloba coeruleocephala L. (Krakeling);

Pygaera lucephale L. (Wapendrager).

..... [p10]

bladz.

426 5° Bombyciden (Hiertoe behooren o.a.

427 Lasiocampa Pini L. (Pijnboomspringer);

428 Lasiocampa folia L. (Eikenblad).)

430 6° Hepialiden (o.a. Cossus ligniperda L. (Wilgenhoutvlinder)

432 7° Drepaluniden (= Eenstaarten)

433 8° Noctuiden of uilen (Hiertoe behooren o.a.

436 Triphaena Pronuba L. (Hooivlinder);

.....

58 Met F of F. wordt de Deense zoöloog en entomoloog (insectenkundige) Johan Christian Fabricius (1745-1808) bedoeld.

443 Plubia Gamma L. (Het Pistooltje);

444 Catocalideën (Weeskinderen, bv. Catocala Fraxini L. (Blauwe Weeskind) en Catoc. Nupta Esp.⁵⁹ (Gewone Roode Weeskind)).

445 455⁶⁰ 9⁰ Geometriden (Spanrupsen of landmeters) (⁶¹ Hiertoe behoort: Zerene ulmata F. (Porcelain kapelletje))⁶²

10⁰ Pyraliden.

459 11⁰ Tortrices of Bladrollers

464 466⁶³ 12⁰ Crambinen (o.a. Galleria mellonella L. (wasmot)

468 470⁶⁴ 13⁰ Tineinen of motten (o.a. Tinea granella L. (koornmot)

479 14⁰ Pterophoriden of vedermotten.

In: Chomel, Algem. huishoudelijk-, natuur-, zedekundig en Konst-woordenboek, door M. Noel Chomel, 2de druk geheel verbeterd door J.A. de Chalmot (Leiden-Leeuwarden 1778) deel VII, bl. 3913-3926 wordt gehandeld over "Vlinders, uiltjes, kapellen". Ik deel hieruit alleen mede die vlindernamen, welke niet door Snellen v. Vollenhoven worden genoemd:

bladz.

.....

59 Met Esp. wordt de Duitse zoöloog, botanicus en entomoloog Eugen Johann Cristoph Esper (1742-1810) bedoeld. Esper schreef een belangrijke studie over vlinders (*Die Schmetterlinge in Abbildungen nach der Natur mit Beschreibungen*).

60 455 staat onder 445.

61 Recht haakje.

62 Recht haakje.

63 466 staat onder 464.

64 470 staat onder 468.

3913^b van ouds Capellekens geheten, volgens Aldrovandus, of Botervliegen, en in Vlanderen Boterschijte; gelijk de Engelschen er, vrij algemeen, den naam aan geven van Butterflies; hoewel zommigen ze ook Souls dat is Zieltjes noemen, misschien van 't grieks woord ψυχή of ψυχή, dat de gemeenste benaming deezer Insecten was."

3918^b Grootkop

3921^a Kleine Aurelia of Goudvlinder (een dagkapel)⁶⁵

3923^a Aurelia, Nommer-Kapel (evenzoo)⁶⁶

3923^b "Zodanige Sprietten hebben die Graskapelletjes, welke men S^tJansbeestjes gewoon is te noemen."

bladz.

3924^a Sand- of Gras-Oogjes (dagkapel)

3924^b Sperwer (een dagkapel, die in de lucht zweeft)⁶⁷ Glaswiekjes (kleine kapellen)⁶⁸ S^tJans-Kapelletjes.

3925^b Bladrollers of Blinders.

Eindelijk vind ik nog in: School-Atlas voor de beoefening der Natuurlijke Geschiedenis, bewerkt door Prof. L.A.J. Burgersdijk, Dr T.C. Winkler en D.J. Coster (Leiden, A.W. Sijthoff), bl. 21: Papilio Machaön (Koninginnepage of Zwaluwstaart), Vanessa Atalanta (Nommervlinder of Admiraalvlinder), dat zijn Dagvlinders; en Tortrix uvana (Druiven-bladwikkelaar), Tinea cerella (Wasmot) en Noctua brassicae (Kooluil) als Nachtvlinders. (⁶⁹ Zij worden afgebeeld op plaat XXVIII en daar heeten de Papilio Machaön en Vanessa Atalanta Zwaluwstaart en Admiraalvlinder, welke namen ik hiervoren boven de in den tekst opgegeven namen heb gezet.)⁷⁰

.....

- 65 Rechte haakjes.
- 66 Rechte haakjes.
- 67 Rechte haakjes.
- 68 Rechte haakjes.
- 69 Recht haakje.

Ten slotte het een en ander over onze Zaansche Vlindernamen.

Hier spreken wij bijna uitsluitend van vlinders en kapellen. Toch is er aan de Zaan ook nog eene andere uitdrukking voor bekend, nl. kakooier (klemtoon op de middelste lettergreep.) Over de afleiding van dit woord kan ik niets mededeelen. Misschien kent men in Friesland een soortgelijken naam, die dezen opheldert. De Zaankanters zijn van afkomst meest Friezen. - Verder is een gewone naam om motten aan te duiden matvogeltje. Ook hiervan heb ik nergens elders een spoor kunnen vinden. Denkende aan elders gebruikelijke namen als botervogel, roomlikker, smantlecker, melkdief, zou men geneigd zijn te denken aan matte klonters in melk (dat de Bo opgeeft en dat ook in het Middelhoogduitsch en Hoogd. voorkomt.) Aan de Zaan is dit woord echter voor zoover ik dat heb kunnen nagaan, onbekend, en ook wordt het niet in de Friesche woordenboeken opgegeven. Ook zou men kunnen denken, dat mat een bijvorm van mot is, gelijk Dieffenbach uit een Middelhoogd. Glossarium opgeeft tinea matte (naast motte). Wat hiervan zij, de oorsprong van matvogeltje is hiermee nog niet opgehelderd.

.....

70 Recht haakje.

Briefbeschrijving

Verzender	Boekenoogen, Gerrit Jacob
Ontvanger	[Gezelle, Guido]
Verzendingsdatum	24/05/1890
Verzendingsplaats	Wormerveer
Annotatie	Adressaat gereconstrueerd op basis van toegevoegde notitie; bijlage werd door Guido Gezelle samen met andere brieven, artikels en taalkundige notities verzameld in een kaftje onder de rubriek "papilio".
Annotatie	Adressaat gereconstrueerd op basis van toegevoegde notitie; bijlage werd door Guido Gezelle samen met andere brieven, artikels en taalkundige notities verzameld in een kaftje onder de rubriek "papilio".

Documentbeschrijving

Fysieke bijzonderheden

Drager	dubbel vel en enkel vel; bijlage: dubbel vel, 209x135; bijlage: ? wit papiersoort: 6 zijden beschreven; bijlage: 4 zijden beschreven, inkt
Staat	volledig
Toevoegingen	op zijde 1 links in de bovenrand: Aan G. Gezelle; op zijde 5 links in de bovenrand: 5/ (inkt, beide hand P.A.)

Bewaargegevens

Land	België
Plaats	Brugge
Bewaarplaats	Guido Gezellearchief
ID Gezellearchief	6327 + 3344 G
Bibliotheekrecord	https://brugge.bibliotheek.be/detail/?itemid= library/v/obbrugge/gezelle 12629

Inhoud

Incipit	Dinsdag l.l. ontving ik uwen vriendelyken
Tekstsoort	brief
Talen	Nederlands

Gevolgde codeerpraktijk

De tekst werd diplomatisch getranscribeerd, en aangevuld met een editoriale laag.

De oorspronkelijke tekst werd ongewijzigd getranscribeerd; alleen typografische regeleindes en afbrekingstekens, en niet-betekenisvolle witruimte werden genormaliseerd.

Auteursingrepen in de tekst (toevoegingen, schrappingen), en latere redactie-ingrepen (schrappingen, toevoegingen, taalkundige notities) door de lezer werden overgenomen en expliciet gemarkeerd.

Voor een aantal tekstfenomenen werden naast de oorspronkelijke vorm ook editeursingrepen opgenomen in de transcriptie: oplossingen voor niet-gangbare afkortingen en correcties voor manifeste fouten. Daarnaast bevat de transcriptie editeursingrepen ter verbetering van de leesbaarheid (toevoegingen, reconstructies) of ter motivering van transcriptie-beslissingen (aanduiding van onzekere lezingen, weglating van onleesbare tekst). Alle editeursingrepen worden expliciet gemarkeerd.

Colofon

Titel	24/05/1890, Wormerveer, Gerrit Jacob Boekenooen aan [Guido Gezelle]
Editeur	Dirk Geirnaert; Universiteit Antwerpen
Wetenschappelijke leiding	Els Depuydt
Partners	Openbare Bibliotheek Brugge (Guido Gezellearchief); Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren); Instituut voor de Studie van de Letterkunde in de Lage Landen (ISLN) (Piet Couttenier, Universiteit Antwerpen); Guido Gezellegenootschap
Uitgever	Guido Gezellearchief, KANTL/CTB
Plaats van uitgave	Brugge, Gent
Publicatiedatum	2023
Beschikbaarheid	Teksten en afbeeldingen beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding - Niet Commercieel licentie.

Disclaimer	De editie van de Guido Gezellecorrespondentie is het resultaat van een samenwerkingsproject met vrijwilligers. De databank is in opbouw, aanvullingen en opmerkingen kunnen gemeld worden aan els.depuydt@brugge.be .
Citeren	Een brief kan worden geciteerd als: [Naam van editeur(s)], [brieffschrijver aan briefontvanger, plaats, datum]. In: GezelleBrOn, Wetenschappelijke editie van de correspondentie van Guido Gezelle. [publicatiedatum] Available from World Wide Web: [link]
